

Українська
Академія Наук
Труди Фізично-Математичного Відділу
том VI, вил. 3.

Académie des Sciences
de l'Ukraine
Mémoires de la Classe des Sciences
Physiques et Mathématiques
Tome VI, Livr. 3.

**ЗБІРНИК ПРАЦЬ
ЗООЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ**

Ч. 5

**TRAVAUX
DU MUSÉE ZOOLOGIQUE**

№ 5

У Київі—1928

Орнітологічні замітки.

М. Шарлемань.

Доповів 10.II. 1928 Директор Зоологічного Музею В. О. Караваєв.

Ornithologische Notizen.

Von N. Charlemagne.

Vorgelegt am 10.II.1928 von W. Karawajew, Direktor des Zoolog. Museums.

Certhia. Серед невеликої серії (58 екз.) підкоришників (*Certhia*) з Київщини, Волини та Поділля два екземпляри визначається як — *Certhia brachydactyla* Brehm, решта як — *Certhia familiaris* L. Екземпляри садового підкоришника такі:

1. № 624/3 ♂ ad. 20.XI—1925, околиці Київа, кол. О. Кістяківський.
2. № 503/1 13.IV—1925 околиці Київа, кол. О. Кістяківський.

Всі ознаки, що їх подають для *Certhia brachydactyla* Brehm Д-р Хартерт¹⁾ та д-р Райхенов²⁾, добре виявлені на згаданих екземплярах, крім одної ознаки — а саме всі наші екземпляри мають порівнююче довгий кіготь заднього пальця, правда, довжина цього кігтя не виходить за найбільший розмір, що його подають для садового підкоришника.

Садовий підкоришник (*Certhia brachydactyla* Brehm) є новий вид для фауни північної частини колишньої Київської губ. Пізні знахідки цього підкоришника коло Київа дають підставу гадати, що цей вид гніздиться в згаданій місцевості.

Для фауни колишньої Київської губ. його вперше подав Г. Гебель³⁾, що знайшов *Certhia brachydactyla* Brehm на Гуманщині. Що цей автор не помилявся, визначаючи садового підкоришника, видно з того, що він подає досить певні ознаки цього птаха: довший за *Certhia familiaris* L дзьоб та темніше пофарбування.

Що до *Certhia familiaris* L колекції Зоологічного Музею УАН, то деякі зимові екземпляри з Київщини та Поділля та всі екз. з Волини добре підходять під опис *Certhia familiaris familiaris* L. Що до весняних літніх, та почасти осінніх та зимніх екземплярів, то пофарбованням верхньої частини тіла вони відрізняються від типової форми, а саме, це пофарбовання помітно сіріше на колір через добре розвинені білуваті плями на пір'ї верхньої частини. Брунатного та тютюново-брунатного кольору в цих екз. не багато. Ще одна ознака відрізняє західно-українських *Certhia familiaris* L, це — в чималого відсотка (14 екз.) більш-менш помітна плямка на нижньому покривному пір'ї крила коло основи

¹⁾ Hartert. Die Vögel d. paläarct. Fauna, B. I, p. 323.

²⁾ Reichenow. Die Vogelfauna des Urwalds von Bialowies. „Bialowies in d. deutscher Verwaltung“ Berlin, 1918.

³⁾ H. Goebel. Die Vögel d. Kreises Uman. Beiträge zur Kenntniss des Russ. Reiches. Zweite Folge, B. II. Petersb. 1879, p. 153.

перших махівок. Вся решта ознак свідчить за те, що ми маємо справу з *Certhia familiaris* L. Нижня частина тіла наших підкоришників здебільша свінцювато-біла на колір. Тільки деякі екз. наближаються до пофарбування низу птахів з північної та західної Європи.

Коли одмічені особливості лісових підкоришників з Київщини та Поділля буде підтверджено на більшому матеріалі, то я пропоную назвати цю форму *Certhia familiaris gerchneri* subsp. nova, на честь енергійного дослідника птахів Поділля В. Ю. Герхнера. За типові екземпляри цієї форми я вважаю № 1437/23 ♂ ad. Околиці Києва, 1.III—1911 кол. В. Герхнер та № 1437/46 ♀ ad. Литинський пов. (Поділля) 2.X—1909 кол. В. Герхнер.

Коли цю статтю було вже набрано, я довідався, що Я. Доманевський описав з „Південної Росії“ нову форму — *Certhia familiaris rossica* (Ach. Soc. Sci. Varsaviensis цитовано за Zoological Record, vol. L XII, 1925, XV, p. 64). Маючи деякі відомості, що в Я. Доманевського були екземпляри *C. familiaris* з Полісся, я гадаю, що ця нова форма є тотожня з нашими волинськими птахами, яких я визначив як *C. f. familiaris* L.

Melanocorypha calandra L. Коли мою замітку „Notiz über die Kalandlerche (*Melanocorypha calandra* L) der Ukraine“ було вже надруковано¹⁾, я одержав від А. А. Шумера величезну серію (42 екз.) степових жайворонків з околиць Держзаповідника „Чаплі“. Ця серія дала змогу з'ясувати, що довгодзьоба степова форма *Melanocorypha calandra calandra* L перебуває в околицях „Чаплів“ тільки влітку та на початку осені, залишаючися тут до кінця вересня. В жовтні та взимку в згадані місця налітає великими табунами, очевидно з сходу, форма, яку нещодавно списав М. І. Гавриленко під назвою *Melanocorypha calandra olgae* Gavr. Як відомо, цю форму описано на підставі екземплярів, що їх здобуто в Золотоноському повіті взимку.

Серед серії є кілька екземплярів, що їх можна було б визначити, як *Melanocorypha calandra schumneri* Charl. Важко з'ясувати, чи це переходові екземпляри між згаданими вгорі формами (а такі екземпляри повинні бути!), чи це справжні *M. s. schumneri* Charl. з лісо-степу України, що зимують в степовій смузі. На мою думку це переходові екземпляри, а наші *M. s. schumneri* повинні зимувати десь на заході.

Таким чином дані авторів здебільша за те, що степовий жайворонко є осілий птах наших південних степів, не зовсім відповідають дійсності. Скрізь на Україні *Melanocorypha calandra* L кочовий птах. Ті птахи, що гніздяться в степах, відлітають далі на південь, а на їх місце прилітають жайворонки з більш північних та східних місцевостей.

Проф. В. В. Станчинський, що з таким успіхом останнього часу розробляє різні питання з екології птахів, нещодавно в одній своїй праці висловив думку, що зимовання багатьох видів птахів більше залежить від товщини снігового настилу, ніж від температури. Такі птахи є, напр., жайворонки, зимняки, луні та ін.¹⁾ Це твердження в основі правильне, але до нього треба додати, що зимові границі згаданих птахів залежать ще й від конституції самих птахів у розумінні їх підвидів. Бо справді ж дивно, чому сніговий настил степів Мелітопольщини сприяє зимованню *Melanocorypha calandra olgae* Gavr. і зовсім не сприяє формі, яка тут гніздиться — *Melanocorypha calandra calandra* L. Крім цих внутрішніх автономічних підстав безумовно певну роль мають і деякі ще не зважені зовнішні — хорономічні підстави, історія розселення виду, центр його походження, то-що.

¹⁾ Збірник праць Зоологічного Музею УАН, № 3, 1927, ст. 173—178.

¹⁾ V. V. Stantchinsky. Some climatic limits in the extension of birds in Eastern Europe. „Ecology“, VIII, № 2, 1927.

Erythrina rosea (Pall) Дорослого самця рожевої чечевиці спіймав пташник С. Гузеев на прикінці листопада 1927 р. в околицях Київа. Птах тримався в табуні снігурів. Цього птаха купив аматор птахів Ф. Томець і подарував зоологічному Музеєві УАН. Як відомо, в межах України, *Erythrina rosea* (Pall) здобуто досі тільки один раз, в листопаді 1902 р. коло чаплів (Аксанія Нова). В межах європейської частини нашого Союзу цього птаха здобували ще в Самарській губ. та в Криму, де знайдено *E. rosea* теж в листопаді та грудні 1902¹⁾. В Зах. Європі рожеву чечевицю здобуто тільки один раз—4 грудня 1850 р. коло Будапешту²⁾.

ZUSAMMENFASSUNG.

Certhia. Von 58 Exemplaren *Certhia* des Zoolog. Museums der Ukrain. Akad. d. Wiss. aus den Gouv. Kiew, Wolhynien und Podolien gehören 2 der Art *Certhia brachydactyla* Brehm an. Die Frühling- und Sommerexemplare von *Certhia familiaris* L und teilweise die Herbst- und Winterexemplare aus den Gouv. Kiew und Podolien unterscheiden sich von *Certhia familiaris familiaris* L durch eine mehr graue Färbung der Oberseite des Körpers. Dieser graue Stich hängt hauptsächlich ab von einer starken Entwicklung der weissen Flecke auf den Federspitzen. Braune und tabak-braune Töne in der Färbung der Oberseite sind in Minderzahl vorhanden. Die Unterseite des Körpers ist dunkler gefärbt als bei typischen Exemplaren, nämlich blei-weiss. Bei einem bedeutenden Prozent (14 Exempl.) der Vögel ist ein dunkles Feldchen auf der Unterseite der Basis der Hauptschwingfedern vorhanden. Die betreffende Form beschreibt Verfasser bedingt als *Certhia familiaris gerchneri* subsp. nova.

Melanocorypha calandra L. Die typische Form—*M. calandra calandra* L nistet in der Umgegend von Askania-Nova (Kreis Melitopol) und bleibt dort bis Anfang Herbst (Ende September); im Oktober und Winter wird sie durch *M. calandra olgae* Gavr. ersetzt, welche nach Winterexemplaren aus dem Bezirk Zolotonosch beschrieben worden ist. Diese Form kommt in die südlichen Steppen wahrscheinlich von Osten geflogen. Unter einer bedeutenden Serie von Lerchen, die in Askania-Nova überwintern, kommt die nördliche Form—*M. c. schummeri* Charl. nur als einzelne Exemplare vor. Offenbar überwintert die letztere irgendwo westlicher von Askania-Nova.

Erythrina rosea (Pall). Ein altes ♂ des Rosengimpels, dass sich in einem Gimpel-Flug aufhielt, wurde Ende November in der Umgegend von Kiew gefangen.

¹⁾ H. Ornith. Monatsberichte, XXXV, 4, p 114—115, 1927.

²⁾ Hartert. Die Vögel d. pal. Fauna, 1903, 1, p. 106 теж E. H.—Naumann's Natungesch. d. Vögi. Mitteleurop, 1905, B. II, p. 254.

З М І С Т.

	Стор.
В. Караваєв. Мурашки з Індо-Австралійського краю (IV)	307—328
В. Герхнер (†). Матеріяли до вивчення птахів Поділля	329—370
С. Медведів. Матеріяли до пізнання простокрильців (Orthoptera) Асканії Нова та її району	371—409
І. Підоплічка. Хом'ячки виду <i>Cricetulus migratorius</i> Pall.	411—462
П. Жихарев (†). До пізнання Buprestidae Греції	463—466
В. Дірш. Ортоптерологічні замітки	467—471
В. Караваєв. Ненормальне сформування тораксу у <i>Formica rufibarbis</i> F.	473—474
О. Музиченко. До поширення та біології гірського дрозда (<i>Monticola saxatilis</i> Linn) на Україні	475—479
М. Шарлемань. Орнітологічні замітки	481—483
М. Шарлемань. Мамаліологічні замітки	485—487
С. Іванов. Список Homoptera-Auchenorrhyncha Київщини	489—504
А. Шепе. Нова знахідка сича волохатого (<i>Aegolius tengmalmi</i> Gm.) в околицях Києва	505—506
С. Парамонов. Диптерологічні фрагменти	507—511
В. Лучник. Про <i>Collyrina</i> з колекції В. Мочульського (Col).	513—514
Л. Круликовський (†). Лепідоптерологічні замітки	515—516
М. Бурчак-Абрамович. Про деяких цікавих птахів Волини	517—528
Г. Льомандер. Нові <i>Diplopoda</i> з України та Кавказу	529—550
А. Кістяківський. Огляд палеарктичних форм <i>Agrodroma richardi</i> (Vieill.)	551—553

I N H A L T.

	Seite.
W. Karawajew. Ameisen aus dem Indo-Australischen Gebiet	307—328
W. Gerchner (†). Materialien zur Kenntnis der Ornithofauna Podoliens	329—370
S. Medwedew. Materialien zur Kenntnis der Geradflügler (Orthoptera) von Askania Nova und deren Gebietes	371—409
J. Pidoplitshka. Hamster der Art <i>Cricetulus migratorius</i> Pall.	411—462
P. Zhicharev (†). Zur Kenntnis der Buprestiden Griechenlands	463—466
W. Dirsh. Orthopterologische Notizen	467—471
W. Karawajew. Eine anormale Thoraxbildung bei <i>Formica rufifarbis</i> F.	473—474
O. Musytschenko. Zur Verbreitung und Biologie der Steindrossel (<i>Monticola saxatilis</i> Linn) in Ukraine	475—479
N. Charlemagne. Ornithologische Notizen	481—483
N. Charlemagne. Mammaliologische Notizen	485—487
S. Iwanow. Verzeichnis der Homoptera-Auchenorrhyncha des Gouvernements Kiew	489—504
A. Schepe. Ein neuer Fund des Rauhfusskauzes (<i>Aegolius tengmalmi</i> Gm.) in der Umgegend von Kiew	505—506
S. Paramonow. Dipterologische Fragmente	507—511
V. Lutshnik. Über <i>Collyrina</i> aus der Sammlung von W. Motschulsky (Col.)	513—514
L. Krulikovskij (†). Lepidopterologische Notizen	515—516
M. Burtshak-Abramovytsh. Some interesting birds of Volhynia	517—528
H. Lohmander. Neue Diplopoden aus Ukraine und dem Kaukasus	529—550
A. Kistjakovskij. Übersicht der paläarktischen Formen von <i>Agrodroma richardi</i> (Vieill.)	551—553